

Õiguskantsler

Esimees Villu Kõve
Riigikohus
kantselei@riigikohus.ee

Teie 11.08.2022 nr

Meie 15.09.2022 nr 9-2/221295/2204841

Arvamus põhiseaduslikkuse järelevalve asjas nr 5-22-6

Austatud Riigikohtu esimees

Palusite õiguskantsleri arvamust, kas Eesti Vabariigi põhiseadusega (PS) on kooskõlas lastekaitseaduse § 20 lõige 1¹ osas, milles vastav säte viitega omaaegse kriminaalkoodeksi §-le 202 ei võimalda lastega töötada inimesel, keda on karistatud alaealise kaasatõmbamise eest kuriteo toimepanemisele, sõltumata kuriteo asjaoludest.

Riigikogu on väga põhjendatult keelanud lastega töötamise inimestele, kes võivad laste füüsilist ja vaimset tervist kahjustada. Selle keelu rakendamist ja piirangute täitmist tuleb järjekindlalt ja rangelt kontrollida. On täiesti mõõdapääsmatu ja põhjendatud, et alaline ehk eluaegne lastega töötamise keeld kaasneb seksuaalse enesemääramise vastaste kuritegude, inimkaubanduse või eluvastase kuriteo toimepanemisega ja rangeid piiranguid rakendatakse ka muude raskete kuritegude toimepanemise järel, vältimaks laste ohtu sattumist.

Käesolevas põhiseaduslikkuse järelevalve menetluses on küsimus selles, kas 1994. aastal toona 20-aastasena koos alaealise e 17-aastase vennaga toime pandud kuritegu peaks välistama süüdlase võimaluse töötada laste ja noorte treenerina. Praeguses õigusruumis ei kohaldataks sellise teo toimepanemise eest karistatud inimesele eluaegset lastega töötamise keeldu. Leian, et lastekaitseaduse § 20 lõige 1¹ on osaliselt vastuolus PS § 29 lõikega 1 ja §-ga 11 nende koostoimes. Vastuolu on osas, milles keelatakse eluks ajaks lastega töötamine teo eest, mis ei kuulu ülal nimetatud raskete kuritegude hulka ja mille toimepanemisega karistusseadustiku kehtivuse ajal ei oleks kaasnenud eluaegset treenerina töötamise keeldu.

I. Asjaolude lühikirjeldus

1. Kaebaja taotles Spordikoolituse ja -Teabe Sihtasutuselt toetust treeneri tööjõukulude katmiseks 2022. aastal. Spordikoolituse ja -Teabe Sihtasutus (edaspidi sihtasutus) jättis 26.10.2021 otsusega kaebaja taotluse vastu võtmata, kuna treener, kelle tööjõukulude katmiseks kaebaja toetust taotles, ei tohi [lastekaitseaduse](#) (LasteKS) § 20 lõike 1¹ kohaselt lastega töötada, sest ta on karistatud kriminaalkoodeksi (KrK) § 202 alusel.

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

2. Sihtasutus tugines oma otsuses kultuuriministri 26.11.2014 määruse nr 9 „[Treeneri tööjõukulu toetuse määramise tingimused, sealhulgas nõuded spordialaliidule, spordiklubile ja spordikoolile ning selle omaosalusele, treeningrühmale ja treenerile, ning toetuse suuruse, jaotamise, tagasimaksmise ja tagasinõudmise kord](#)“ (edaspidi kultuuriministri määrus) § 5 lõikele 2. Selle sätte järgi ei tohi treenerilt, kelle tööjõukulude katmiseks toetust taotletakse, olla võetud lastega tegutsemise õigust.

3. Kaebaja esitas sihtasutusele vaide, mille sihtasutus jättis rahuldamata.

4. Kaebaja esitas Tallinna Halduskohtule kaebuse sihtasutuse otsuse ja vaideotsuse tühistamiseks. Samuti palus kaebaja, et kohus kohustaks sihtasutust taotlust vastu võtma ja sisuliselt hindama. Peale selle palus kaebaja tunnistada LasteKS § 20 lõige 1¹ põhiseadusega vastuolus olevaks ning jätta kohaldamata.

5. Tallinna Halduskohus rahuldab kaebuse ja tunnistas 22.06.2022 kohtuotsusega haldusasjas nr 3-21-2812 põhiseadusega vastuolus olevaks lastekaitseseaduse § 20 lõike 1¹ osas, milles vastav säte viitega kriminaalkoodeksi §-le 202 välistab lastega tegutsemise treeneril, keda on karistatud alaealise kaasatõmbamise eest kuriteo toimepanemisele, sõltumata kuriteo asjaoludest.

II. Õiguskantsleri seisukoht

Asjassepuutuvus

6. Asjassepuutuv on säte, mis on kohtuasja lahendamisel otsustava tähtsusega ehk mille põhiseadusele mittevastavuse korral peaks kohus otsustama asja teisiti kui põhiseadusele vastavuse korral.

7. LasteKS § 20 lõige 1¹ on antud kohtuasja lahendamisel asjassepuutuv. Tallinna Halduskohus tuvastas, et sihtasutus järgis kaebaja taotlust mitte vastu võttes õigusaktidest tulenevaid nõudeid. Kohus rahuldab aga kaebuse, kuna leidis, et LasteKS § 20 lõige 1¹ on põhiseadusega vastuolus osas, milles vastav säte viitega kriminaalkoodeksi §-le 202 ei võimalda lastega töötada treeneril, keda on karistatud alaealise kaasatõmbamise eest kuriteo toimepanemisele, sõltumata kuriteo asjaoludest.

8. Kultuuriministri määruse § 10 lõike 1 punkti 2 kohaselt peab toetuse andja kontrollima, kas treener, kelle tööjõukulude katmiseks toetust taotletakse vastab määruse §-s 5 esitatud nõuetele. Määruse § 5 lõikes 2 on sätestatud nõue, et treenerilt, kelle tööjõukulude hüvitamiseks toetust taotletakse, ei tohi olla võetud lastega tegutsemise õigust. Lastega tegutsemise piirangud on sätestatud LasteKS §-s 20. Seega, määruse § 10 lõike 1 punkti 2 ja § 5 lõike 2 järgi peab toetuse andja kontrollima, kas treeneril, kelle tööjõukulude katmiseks toetust taotletakse, on LasteKS § 20 alusel keelatud lastega tegutseda.

9. Määruse § 10 lõikes 4 on sätestatud, et treeneri tööjõukulude toetuse taotlust ei võeta vastu, kui ei ole täidetud määruse §-s 5 esitatud nõuded. Praegusel juhul tuvastas sihtasutus, et kaebaja taotlus ei vastanud määruse § 5 lõikes 2 sätestatud nõudele, kuna treeneril, kelle tööjõukulu katmiseks kaebaja toetust taotles, on LasteKS § 20 alusel keelatud lastega tegutseda. Seetõttu jättis sihtasutus taotluse vastu võtmata. Kuna taotlus jäi vastu võtmata, jäi kaebaja ilma treeneri tööjõukulude toetusest 2022. aastaks.

Põhiõiguste rüve

10. Nõustun Tallinna Halduskohtuga, et sihtasutuse otsus, mille kohaselt jäeti kaebaja esitatud toetuse taotlus vastu võtmata, riivab kaebaja omandipõhiõigust (PS § 32) ja ettevõtlusvabadust (PS § 31). Kaebaja õiguste riive põhiseaduspärasuse kontrollimiseks on vaja hinnata, kas taotluse tagasilükkamise aluseks olnud LasteKS § 20 lõige 1¹ on põhiseaduspärane.

LasteKS § 20 lõike 1¹ põhiseaduspärasus

11. Leian, et LasteKS § 20 lõige 1¹ on osas, milles vastav säte viitega kriminaalkoodeksi §-le 202 ei võimalda treeneri kutset anda inimesele, keda on karistatud alaealise kaasatõmbamise eest kuriteo toimepanemisele, sõltumata kuriteo asjaoludest, vastuolus PS § 29 lõikega 1 ja §-ga 11 koostoimes. Piirangul on legitiimne eesmärk, see on sobiv ja vajalik laste kaitsmiseks, kuid piirangut ei saa pidada mõõdukaks.

12. Isiku karistusandmetega (sh arhiveeritud karistusandmetega) seotud keeld asuda ametikohale, mis eeldab kokkupuuteid lastega, riivab PS § 29 lõike 1 esimese lausega tagatud õigust valida vabalt tegevusala, elukutset ja töökohta. PS § 29 näeb ette, et seadus võib sätestada tegevusala, elukutse ja töökohta valimise õiguse kasutamise tingimused ja korra. Põhiseadus jätab Riigikogule ametikohtade määratlemisel otsustusruumi, kuid õigusi ja vabadusi tohib piirata ainult kooskõlas põhiseadusega (PS § 11). Sellised piirangud peavad olema demokraatlikus ühiskonnas vajalikud ega tohi moonutada piiratatavate õiguste ja vabaduste olemust. Demokraatlikus ühiskonnas saab pidada vajalikuks piiranguid, millel on legitiimne eesmärk ja mis on nendega taotletava eesmärgi saavutamiseks proportsionaalsed ehk sobivad, vajalikud ja mõõdukad.

13. Lastega töötamise keelu legitiimne eesmärk on eelkõige laste kehalise ja vaimse tervise kaitsmine. PS § 27 lõikes 4 on pandud riigile kohustus kehtestada laste kaitsmiseks vajalik menetlus ja korraldus. Tuginedes [lapse õiguste konventsiooni](#) artiklile 19, peab riik rakendama seadusandlikke, administratiivseid, sotsiaalseid ja haridusalaseid abinõusid, et kaitsta last igasuguse füüsilise ja vaimse vägivalla, ülekohtu või kuritarvituse, hooletusse jätmise, hooletu või julma kohtlemise või ekspluateerimise eest, kui laps viibib vanemate, seadusliku hooldaja või mõne teise lapse eest hoolitseva inimese hoole all. Lastega töötamise keeluga piiratakse teatud kuritegude eest karistatud inimeste võimalusi asuda ametikohale, kus nad lastega vahetult kokku puutuvad. Piirang on sobiv, kuna see aitab ennetada laste kuriteo ohvriks langemist ja seeläbi kaitsta laste kehalist ja vaimset tervist ning lapse arengut.

14. Lastega töötamise keeldu võib pidada ka vajalikuks abinõuks, kuna sama eesmärki ei ole võimalik sama efektiivselt saavutada leebemate vahenditega. Töö tõttu lastega vahetult kokku puutuvad inimesed on tihti lastega omaette, ilma et lapsevanem või muu täisealine inimene juures oleks. Muude abinõudega ei ole võimalik tagada, et kord juba ohtliku kuriteo toime pannud inimesed edaspidi lastele ohtlikuks ei saa. Seega on põhjendatud, et teatud kuritegude eest karistatud inimestel keelatakse kas ajutiselt või alaliselt töötada ametikohal, kus nad puutuvad vahetult kokku lastega. Võrdväärset tõhusaid alternatiive piirangule ei ole. Piirangu tasakaalustamiseks on Riigikogu määranud konkreetsed kuriteokoosseisud, mille eest karistatud inimestel keelatakse lastega töötada.

15. Karistusega kaasnevad piirangud peavad olema proportsioonis toime pandud teoga. Karistamise fakt tohib isikut saata kogu elu ainult siis, kui see on ette nähtud eriseaduses, kui isik, kes otsustab akti andmise, on karistusregistri seaduse järgi õigustatud saama andmeid karistusregistri arhiivist, ja kui inimest kogu elu saatvate karistusregistri andmete kasutamine on proportsionaalne taotletava eesmärgiga (RKÜKo 11.10.2001, [3-4-1-7-01](#), p 20–24; RKÜKo 16.10.2006, [3-3-1-53-06](#), p 18).

16. Lastevastases seksuaalkuriteos, alaealise prostitutsiooniga või lapspornoga seotud kuriteos süüdi mõistetud inimestel keelati [2007. aastal jõustunud seadusemuudatustega](#) asuda tööle ametikohtadele, kus nad puutuvad vahetult kokku lastega. Muudatused olid seotud Euroopa Liidu õiguse ülevõtmisega. Hiljem [täiendati regulatsiooni](#) selliselt, et keelati lastega töötada ka nendel inimestel, kes olid toime pannud eluvastase kuriteo, raske vägivallakuriteo või kuriteo, millega kallutati last alkoholi või narkootilisi aineid tarvitama. Seega ei hõlma lastega töötamise piirang laste kaitset üksnes võimalike seksuaalkuritegude toimepanemise eest, vaid see kaitse on laiem. Seejuures on Riigikogu lastekaitseseaduses täpselt määranud, millise kuriteoga kaasneb eluaegne piirang lastega töötamiseks ja millise kuriteo korral kehtib lastega töötamise keeld üksnes karistatuse ajal (kuni karistusandmete kustutamiseni karistusregistrist). Alaline ehk eluaegne piirang lastega töötamiseks kaasneb seksuaalse enesemääramise vastaste kuritegude, inimkaubanduse või eluvastase kuriteo (tapmine, mõrv, lapse tapmine) toimepanemisega.

17. Konkreetset juhul karistati inimest [kriminaalkoodeksi](#) (KrK) § 195 lõike 2 alusel kuritahtliku huligaansuse eest ja KrK § 202 alusel alaealise kuriteo toimepanemisele kaasatõmbamise eest (kaebaja kaasas kuritahtliku huligaansuse toimepanemisele oma alaealise venna). Kehtiva õiguse alusel vastaks KrK § 195 lõige 2 ilmselt avaliku korra raskele rikkumisele vägivallaga ([karistusseadustiku](#) (KarS) § 263 lg 1 p 1), mis ei kuulu nende kuritegude hulka, mille toimepanemise järel keelatakse lastega töötamine. Kui asuda seisukohale, et konkreetne tegu võis olla kvalifitseeritav ka kehalise väärkohtlemisena (KarS § 121 alusel), siis tuleb arvestada, et kehaline väärkohtlemine on küll kuritegu, mille toimepanemisel keelatakse lastega töötamine, kuid see keeld kehtib üksnes karistuse kehtivuse ajal (st kuni karistusandmete karistusregistrist kustutamiseni ja arhiivi kandmiseni).

18. KrK § 202 nägi ette karistuse alaealise kuritegevusele või prostitutsioonile kaasatõmbamise eest, samuti alaealise kasutamise eest prostitutsiooniks. Konkreetset juhul karistati inimest alaealise kuriteole kaasatõmbamise eest, mis üldjoontes vastas KarS §-le 181 (alaealise kaasatõmbamine kuriteo toimepanemisele). KarS § 181 tunnistati 2012. aastal kehtetuks. Osa selle sätte alusel karistatavatest tegudest on karistatavad KarS § 175 (inimkaubandus alaealise suhtes) alusel, kuid kaebaja toime pandud tegu sinna alla ei kuulu. Seega praegu sellise teo toimepanemise eest lastega töötamise eluaegset keeldu ei rakendataks.

19. Arvestades treeneri toime pandud kuritegu ning aega, mis on möödunud kuriteo toimepanemisest (kuriteo karistusandmed on karistusregistrist kustutatud ja kantud karistusregistri arhiivi), ei saa konkreetset juhul pidada eluaegset lastega töötamise keeldu mõõdukaks abinõuks. Seetõttu on LasteKS § 20 lõige 1¹ osas, milles vastav säte viitega kriminaalkoodeksi §-le 202 ei võimalda lastega töötada treeneril, keda on karistatud alaealise kaasatõmbamise eest kuriteo toimepanemisele sellistel asjaoludel nagu treeneri puhul, kelle tööjõukulu katmiseks kaebaja toetust taotles, vastuolus PS § 29 lõikega 1 ja §-ga 11 nende koostoimes.

21. Ka Riigikogu on möönnud, et LasteKS § 20 lõikes 1¹ sätestatud süütegude loetelus on puudujääke. (vt [seletuskiri karistusregistri seaduse, karistusseadustiku ja lastekaitseaduse muutmise seaduse kohta](#)). 1. oktoobril 2022 jõustub [karistusregistri seaduse, karistusseadustiku ja lastekaitseaduse muutmise seadus, millega](#) seda loetelu ajakohastatakse. Seadusesse lisatakse veel süütegusid, mille eest karistatud inimestel on keelatud lastega töötada. Samuti lisatakse lastekaitseaduse §-i 20 lõige 4, mille alusel võib inimene, keda on karistatud KrK § 202 alusel, taotlema Sotsiaalkindlustusametilt keelu ümberhindamist, kui selle keelu aluseks olev tegu ei ole kehtiva õiguse kohaselt karistatav või on viidud teise süüteokoosseisu alla.

22. Lastekaitseaduse muudatustega, mis jõustuvad 1. oktoobril 2022, täiendatakse LasteKS § 20 lõiget 1 KarS §-ga 181 (alaealise kaasatõmbamine kuriteo toimepanemisele). Nagu eespool

märgitud, vastas KrK § 202 (alaealise kaasatõmbamine kuriteole või prostitutsioonile) esimene alternatiiv, mille eest karistati treenerit, kelle tööjõukulude katmiseks kaebaja toetust taotles, üldjoontes KarS §-le 181. Riigikogu on selgitanud, et kuigi nii KrK § 202 kui KarS § 175 alusel karistatud inimestel lasub eluaegne lapsega töötamise keeld, on põhjendatud, et KarS § 181 alusel karistatud inimesel on keelatud lastega töötada kuni karistusandmete kustutamiseni karistusregistrist. Selline vahetegu on tingitud asjaolust, et nii KrK § 202 kui ka KarS § 175 hõlmavad lisaks alaealise kuriteole kaasatõmbamisele ka muid teoalternatiive (inimkaubandus alaealise suhtes, alaealise prostitutsioonile kaasatõmbamine ja alaealise kasutamine prostitutsiooniks), mille tõttu peaks rakendama alalist lastega töötamise keeldu, samas kui KarS § 181 puhul tuleks piirduda üksnes ajutise keeluga. Selleks et mitte asetada KarS § 181 järgi karistatuid eelisseisu võrreldes KrK § 202 ja KarS § 175 järgi karistatud inimestega, nähakse LasteKS §-s 20 ette erandtingimus, mis võimaldab nendel inimestel enda kohta kehtestatud keelu Sotsiaalkindlustusametis vaidlustada (vt [seletuskirja karistusregistri seaduse, karistusseadustiku ja lastekaitseaduse muutmise seaduse kohta](#)).

23. 1. oktoobril 2022 jõustuv seadusemuudatus ei muuda asjaolu, et kaebaja jäi treeneri tööjõukulude toetusest ilma LasteKS § 20 lõike 1¹ alusel, mis kehtis siis, kui toetust taotleti. Kuna kaebaja taotluse tagasilükkamise aluseks olnud LasteKS § 20 lõige 1¹ on vastuolus põhiseadusega, ei olnud põhiseaduspärane ka kaebaja omandipõhiõiguse (PS § 32) ja ettevõtlusvabaduse (PS § 31) piirang.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise

Andres Aru 693 8433
Andres.Aru@oiguskantsler.ee